

มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญา ศึกษากรณี ผู้ค้ายาเสพติด รายย่อย

ALTERNATIVE TO PUNISHMENT: A STUDY OF SMALL - TIME DRUG DEALERS

อรัทัย สุวรรณะ *

Orathai Suwanna *

จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ **

Jirawut Lipipun **

วันที่รับบทความ 19 พฤษภาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ 31 พฤษภาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ 1 มิถุนายน 2566

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ที่ปรึกษากฎหมาย

* LL.M. Student, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University, legal advisor

* e-mail: law_0918@hotmail.com

** ดร., คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** Dr., Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

** e-mail: jirawut.lin@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

สถานการณ์ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยยังคงรุนแรง อาจเนื่องจากการมีมาตรการทางอาญาที่เข้มงวดในการแก้ไขปัญหายาเสพติด นโยบายการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดียาเสพติดกับผู้ค้ายาเสพติดที่ผ่านมามีแนวคิดในการจัดการกับผู้ค้ายาเสพติดโดยมุ่งเน้นการปราบปรามเป็นหลัก การใช้กฎหมายยาเสพติดที่เข้มงวดรุนแรง นอกจากไม่สามารถแก้ปัญหายาเสพติดได้แล้ว ยังสร้างปัญหาอีกประการหนึ่งคือ การมีนักโทษในคดียาเสพติดจำนวนมาก จนส่งผลให้มีปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

จากการศึกษาพบว่า การบังคับใช้กฎหมายยาเสพติดที่เป็นปัญหา คือการไม่สามารถแยกผู้กระทำความผิดแต่ละกลุ่มออกจากกันได้ เช่น กลุ่มผู้เสพ กลุ่มผู้ค้ารายย่อย กลุ่มผู้ค้ารายใหญ่ ทำให้เกิด การลงโทษผู้กระทำความผิดแบบเหมารวม เป็นการลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วนระหว่างการกระทำความผิด แม้ว่าจะมีขนาดความร้ายแรงของการกระทำความผิดที่แตกต่างกันก็อาจถูกลงโทษในอัตราโทษที่สูง ทำให้ผู้ค้ารายย่อย ซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดที่มียาเสพติดจำนวนน้อย ต้องได้รับโทษที่รุนแรง โดยที่ไม่สามารถใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญากับผู้ค้ารายย่อยได้ เนื่องจากความผิดเกี่ยวกับการจำหน่ายหรือค้ายาเสพติดเป็นความผิดที่กฎหมายได้กำหนดให้เป็นการกระทำความผิดอาญา และมีบทลงโทษที่รุนแรง กฎหมายจึงมุ่งเน้นการปราบปรามผู้ค้ารายย่อยให้หมดสิ้นไป โดยการใช้โทษจำคุกเป็นเครื่องมือในการลงโทษทางอาญา ทำให้ไม่สามารถนำมาตรการอื่นมาใช้กับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่เป็นเพียงผู้ค้ารายย่อยได้ ดังนั้นผู้ค้ารายย่อยซึ่งอาจเป็นเพียงผู้เสพยาเสพติดที่ผันตัวเองมาเป็นผู้ค้ารายย่อย เพื่อแลกกับยาเสพติดเพื่อใช้ในการเสพ หรือผู้ค้ารายย่อยที่จำเป็นต้องกระทำความผิดเพื่อการหารายได้ในการดำรงชีพต้องถูกลงโทษจำคุก เข้าสู่เรือนจำ ทำให้มีโอกาสดูแลเปลี่ยนความรู้ พฤติกรรมในการกระทำความผิด จนไม่อาจแก้ไขปรับปรุงตัวได้ และกระทำความผิดซ้ำจนกลายเป็นผู้ค้ารายใหญ่ได้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้ค้ารายย่อยไม่ควรเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมที่มุ่งเน้นการลงโทษทางอาญาอันเนื่องจากปัญหาการลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด ทำให้ผู้ค้ารายย่อยเข้าสู่เรือนจำจนเป็นปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ทำให้มีโอกาสดูแลเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมในการกระทำความผิดจนไม่อาจแก้ไขปรับปรุงตัวได้ และเกิดการกระทำความผิดซ้ำจนกลายเป็นผู้ค้ารายใหญ่

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไข โดยนำมาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญามาใช้กับผู้ค้ารายย่อย ซึ่งเป็นทางเลือกในการลงโทษที่เหมาะสมกับความร้ายแรง พฤติการณ์ของผู้กระทำความผิด เพื่อให้เกิดการลงโทษที่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด และเพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังที่เข้าสู่เรือนจำ

คำสำคัญ: ยาเสพติด, ผู้ค้ารายย่อย, การลงโทษ, มาตรการทางเลือก

Abstract

The illegal drug situation in Thailand is still critical, which can be largely attributed to the implementation of very strict criminal measures to tackle drug dealing. The current policy to issue legal measures associated with drug dealing offences aims to punish drug dealers by suppressing the crime. The enforcement of such strict measures is incapable of solving drug dealing problems. Instead, it creates another problem which is having a large number of inmates incarcerated on drug-related charges which in turn leads to the problem of overcrowded prisons.

This study found that drug law enforcement is now problematic. It is incapable of separating cases of offenders: drug users, small-time drug dealers, and big-time drug dealers. It is incapable of separating cases of offenders: drug users, small-time drug dealers, and big-time drug dealers. Hence, collective punishment is implemented and it is not proportional to the crime committed by many of the offenders. Different levels of crime severity can lead to the same severity of punishment. Small-time drug dealers who are convicted of possessing a small amount of scheduled drugs, therefore, may receive severe punishments as no other option is available. It stems from the fact that the crimes associated with drug dealing are considered criminal offences and punishment must be severe. The law, then, aims to suppress the offenders through imprisonment. As a result, no other measures can be applied to those who are small-time drug dealers, the ones who might be only drug users and then become drug dealers to offset the costs of their own drug use, or those who commit the crime for survival. Imprisonment for this group of wrongdoers creates opportunities for them to exchange drug-dealing knowledge and behavior within the prison system until they find themselves unable to be rehabilitated, recommit drug-related crimes upon release, and finally become big-time drug dealers.

The researcher proposed that small-time drug dealers should not be brought into the judicial process which aims at criminal penalties as it can lead to the problem of imposing the penalties that are not proportionate to the crimes committed. Consequently, those small-time drug dealers brought into the prison system can cause the problem of prison overcrowding. Also, while serving the punishment, they are presented with opportunities to exchange drug-dealing knowledge and behaviors with prison convicts which only amplify their future criminal activity, and they can finally become big-time drug dealers.

It is also recommended that other measures should be applied as a substitute for criminal punishment in case of small-time drug dealers. Such alternative measures can be an

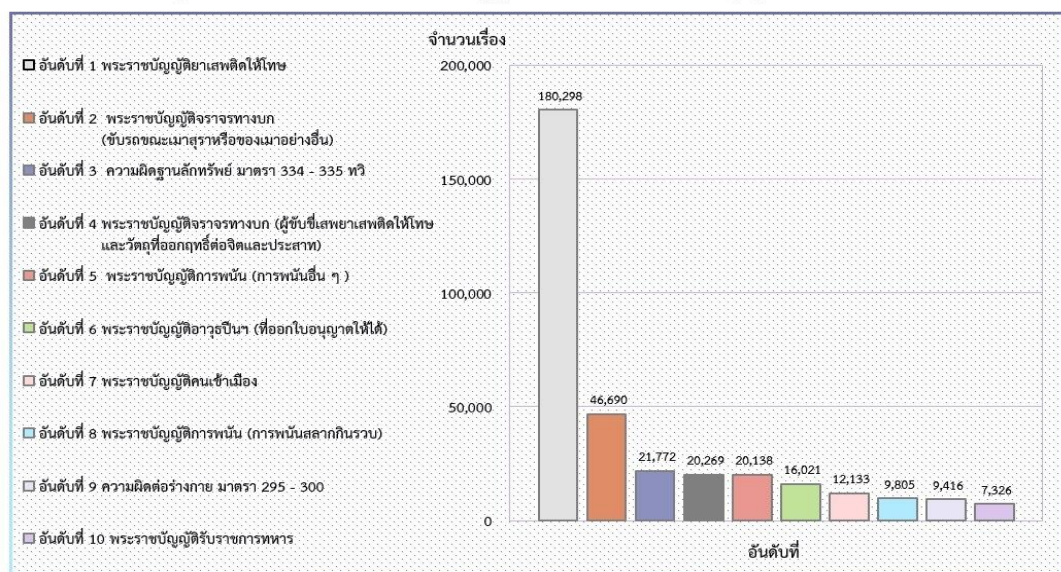
option for appropriate and proportional punishments for the severity of the offences, and accordingly lead to reduced prison overcrowding.

Keywords: drugs, small-time drug dealers, punishment, alternative measures

บทนำ

สถานการณ์ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยยังคงรุนแรง อาจเนื่องจากการมีมาตรการทางอาญาที่เข้มงวดในการแก้ไข ปัญหายาเสพติด มีนโยบายในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดโดยมุ่งเน้นการปราบปรามเป็นหลัก จะเห็นได้จาก สถิติคดีอาญารับใหม่ ของสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งคดียาเสพติดเป็นคดีที่มีผู้กระทำความผิดมากที่สุด¹

แผนภูมิสถิติคดีรับใหม่ คดีความอาญาปรากฏผู้ต้องหาที่ส่งตัวมา 10 อันดับสูงสุด ประจำปี พ.ศ. 2564

ปัจจุบันจึงพยายามมีการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญากับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยมีความ พยายามที่จะนำมาตรการทางเลือกมาลงโทษผู้กระทำความผิดมากยิ่งขึ้น เพื่อให้โทษทางอาญามีความหลากหลาย เหมาะสม กับผู้กระทำความผิด พฤติการณ์ของความผิด ซึ่งในกฎหมายไทยมาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญาที่มีกำหนดไว้ ได้แก่ วิธีการเพื่อความปลอดภัย² การรอกการกำหนดโทษหรือการรอกการลงโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56³

¹ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสาร สนเทศ, สืบค้นจาก <http://www3.ago.go.th/information/case/>

² ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๙ วิธีการเพื่อความปลอดภัย มีดังนี้

- (1) กักกัน
- (2) ห้ามเข้าเขตกำหนด
- (3) เรียกประกันทัณฑ์บน
- (4) คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล
- (5) ห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง

³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามหรือลงโทษปรับ ถ้าปรากฏว่าผู้นั้น

ซึ่งกำหนดให้ศาลสามารถที่จะพิพากษาว่าผู้กระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้นศาลพิพากษาลงโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือเคยรับโทษจำคุกแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หรือโทษเป็นโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือเคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกิน 5 ปี แล้วกระทำความผิดอีกโดยความผิดครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษา สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และ

(1) ไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน หรือ

(2) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือเป็นโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ

(3) เคยรับโทษจำคุกมาก่อนแต่พ้นโทษจำคุกมาแล้วเกินกว่าห้าปีแล้วมากระทำความผิดอีกโดยความผิดในครั้งหลังเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ และเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือการรู้สึกความผิด และพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น หรือเหตุอันควรปรานีแล้ว ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้นำกำหนดแต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษาโดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้ เงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติของผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อตามควรแก่กรณีได้ดังต่อไปนี้

(1) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพ หรือจัดให้กระทำการกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์

(2) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

(3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติได้อันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก

(4) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(5) ให้เข้ารับการฝึกอบรม ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(6) ห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัย หรือห้ามเข้าในสถานที่ใดในระหว่างเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ จะใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางด้วยก็ได้

(7) ให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือเยียวยาความเสียหายโดยวิธีอื่นให้แก่ผู้เสียหายตามที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายตกลงกัน

(8) ให้แก้ไขฟื้นฟูหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม หรือชดเชยค่าเสียหายเพื่อการดังกล่าว

(9) ให้ทำทัณฑ์บนโดยกำหนดจำนวนเงินตามที่ศาลเห็นสมควรว่าจะไม่ก่อเหตุร้าย หรือก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สิน

(10) เงื่อนไขอื่น ๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข ฟื้นฟู หรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีก หรือเงื่อนไขในการเยียวยาผู้เสียหายตามที่เห็นสมควร

เงื่อนไขตามที่ศาลได้กำหนดตามความในวรรคสองนั้น ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลตามคำขอของผู้กระทำความผิด ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้นั้น ผู้อนุบาลของผู้นั้น พนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานว่าพฤติการณ์ที่เกี่ยวกับการควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อศาลเห็นสมควรศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อใดตามที่กล่าวในวรรคสองที่ศาลยังมิได้กำหนดไว้เพิ่มเติมขึ้นอีกก็ได้ หรือถ้ามีการกระทำผิดทัณฑ์บนให้นำบทบัญญัติมาตรา ๔๗ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

สิ่งแวดล้อมของผู้นั้น สภาพความผิด การรู้สึกผิด ของจำเลยผู้นั้นแล้ว ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ เพื่อให้โอกาสกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดแต่ต้องไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันที่ศาลพิพากษาได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการปรับปรุงตัว เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใหม่ โดยไม่ใช่โทษจำคุกแก่จำเลย

อย่างไรก็ตามการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญา เป็นมาตรการที่มุ่งจะใช้กับผู้กระทำความผิดครั้งแรก หรือผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ แต่ความผิดเกี่ยวกับการจำหน่ายหรือค้ายาเสพติด เป็นความผิดที่กฎหมายได้กำหนดให้เป็นการกระทำความผิดอาญาและมีบทลงโทษที่รุนแรง และที่ผ่านมารัฐมีนโยบายการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ค้ายาเสพติดโดยมุ่งเน้นการปราบปรามกำจัดให้หมดสิ้นไป โดยการใช้โทษจำคุกเป็นเครื่องมือในการลงโทษทางอาญา ทำให้ไม่สามารถนำมาตรการอื่นมาใช้กับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่เป็นเพียงผู้ค้ารายย่อยได้ ดังนั้นผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยซึ่งอาจเป็นเพียงผู้เสพยาเสพติดที่ผันตัวเองมาเป็นผู้ค้ายาเสพติดเพื่อแลกกับยาเสพติดเพื่อใช้ในการเสพ หรือผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยที่จำเป็นต้องกระทำความผิดเพื่อการหารายได้ในการดำรงชีพต้องถูกลงโทษจำคุก เข้าสู่เรือนจำ ทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ พฤติกรรมในการกระทำความผิด จนไม่อาจแก้ไขปรับปรุงตัวได้ และกระทำผิดซ้ำจนกลายเป็นผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่ได้ เกิดปัญหาการลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด กฎหมายยาเสพติดกำหนดให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดโดยคำนึงถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิด แต่ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการจำแนกความร้ายแรง เพื่อแบ่งกลุ่มหรือจำแนกผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย ถูกมองว่าเป็นผู้ค้ายาเสพติด ทำให้ไม่สามารถนำมาตรการอื่นแทนการลงโทษมาบังคับใช้กับผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยได้ ดังนั้นผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยต้องถูกดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม ถูกลงโทษจำคุก โดยเรือนจำจนก่อให้เกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ การกระทำความผิดซ้ำจนกลายเป็นผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดของประเทศไทย

1. พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ.2564

หลักการและเหตุผล

โดยที่กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติดรวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้กระจายอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ และการดำเนินการตามกฎหมายแต่ละฉบับเป็นหน้าที่และ อำนาจของหลายองค์กร ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีความสอดคล้องกัน อีกทั้งบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน สมควรรวบรวมกฎหมายดังกล่าวจัดทำเป็นประมวลกฎหมายยาเสพติดเพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงและใช้กฎหมายที่จะรวมอยู่ในฉบับเดียวกันอย่างเป็นระบบ พร้อมกันนี้ได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้เป็นการกำหนดให้มีระบบอนุญาตเพื่อให้การควบคุมและการใช้ประโยชน์ยาเสพติดในทางการแพทย์ ทางวิทยาศาสตร์และทางอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นการป้องกันการแพร่กระจายยาเสพติดและการใช้ยาเสพติดในทางที่ไม่ถูกต้องอันนำไปสู่การติดยาเสพติดซึ่งเป็นการบั่นทอนสุขภาพของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่กระจายยาเสพติดเข้าสู่กลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งกำหนดให้มีระบบคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่มีความหลากหลายจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการ พิจารณากำหนดนโยบายในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมยาเสพติดและรวมถึงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพทางสังคมแก่ผู้ติดยาเสพติดให้เป็นไปด้วยความรอบคอบและมีประสิทธิภาพ

2. ประมวลกฎหมายยาเสพติด

ประเทศไทยได้มีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดให้ไปอยู่รวมกันในประมวลกฎหมายยาเสพติด โดยมีมาตรการป้องกันและควบคุมยาเสพติด มาตรการควบคุมอาชญากรรม ปราบปรามยาเสพติด มาตรการด้านกระบวนการพิจารณาคดี

และมาตรการทางเลือก ประมวลกฎหมายยาเสพติดฉบับใหม่นี้ ปรับแนวคิดเพื่อให้ทันสมัยเป็นสากล เป็นไปตามนโยบายของ รัฐที่จะปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยยึดหลักผู้เสพ คือผู้ป่วย การนำพืชเสพติดมาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ และการลงโทษให้เหมาะสมกับพฤติกรรมในการกระทำความผิด รวมไปถึงการพิจารณาคดีของศาลให้ใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาลงโทษที่เหมาะสมหรือการใช้มาตรการทางเลือกอื่นตามระดับ ความร้ายแรงของการกระทำความผิด จำแนกผู้ค้า ผู้เสพ โดยแบ่งแยกผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดออกเป็น 3 กลุ่ม (1.ผู้เสพ 2. ผู้รับจ้างขน 3.กลุ่มนักค้า) ซึ่งนายทุน ผู้สั่งการ นักค้ารายใหญ่ ต้องใช้มาตรการลงโทษอย่างเด็ดขาด และริบทรัพย์ ผู้เสพ หรือผู้ ติดยาเสพติดได้รับการดูแลตามกระบวนการสาธารณสุข รวมทั้งให้ออกาสผู้เสพสามารถสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาแทนการ ดำเนินคดีอาญา โดยมีการปรับนโยบายทางอาญาด้วยการกำหนดโทษให้ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด ไม่มีโทษขั้นต่ำ การ ยกเลิกบทสันนิษฐานการมีไว้ในครอบครอง การเพิ่มบทสันนิษฐานการครอบครองเพื่อเสพ ปรับระบบการลงโทษเน้นที่การ ปรับปรามองค์กรอาชญากรรมที่ทำผิดร้ายแรง พิจารณาพฤติกรรมและผลกระทบที่ร้ายแรง และเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลยพินิจ ในการกำหนดโทษให้เหมาะสม ลดทอนความผิดที่ไม่ร้ายแรง เปลี่ยนโทษจำคุกเป็นวิธีการอื่นเพื่อความปลอดภัยหรือนำเงื่อนไข การคุมประพฤติมาใช้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ

การลงโทษในความหมายของทฤษฎีอาชญาวิทยานั้น สามารถแบ่งได้เป็น 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้น ทดแทน ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้อง คุ้มครองสังคม

1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory)⁴ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory) มีพื้นฐานความคิดมาจาก ลัทธิเจตจำนงอิสระที่เรียกว่า Free will ลัทธินี้มีความเชื่อเป็นพื้นฐานว่า มนุษย์มีเหตุผลมี อิสระเสรี ที่จะคิดมีเสรีภาพที่จะกระทำการใด ๆ ภายใต้ความคิด ความเชื่อและการตัดสินใจของตนเอง รวมทั้งความสามารถของ บุคคลในการใช้เหตุผล การกระทำสิ่งใดมนุษย์ย่อมมีเหตุผลเป็นของตนเอง ดังนั้นมนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของ ตนเองที่ได้กระทำลงไป⁵ หากเป็นการกระทำที่ดีผู้กระทำนั้นย่อมได้รับผลตอบแทนที่ดี แต่หากเป็นการกระทำที่ไม่ดี หรือกระทำการที่ ผิดฝืนต่อ กฎเกณฑ์ของสังคม ผู้กระทำนั้นสมควรได้รับการตำหนิ หรือได้รับการลงโทษจากสังคม การที่สังคมลงโทษผู้กระทำ เพราะ เหตุผลที่มาจากกระทำความผิดของผู้นั้นเอง เมื่อผู้นั้นกระทำความผิดสมควรถูกลงโทษ การลงโทษจึงเป็นการทดแทนการกระทำผิด ของผู้นั้น

2) ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) แนวคิดการลงโทษตามทฤษฎีอรรถประโยชน์นั้น มี รากฐานความคิดมาแต่โบราณ เช่นกัน กล่าวคือ ในยุคกรีก Plato ได้กล่าว “การที่บุคคลใดถูกลงโทษมิใช่เป็นเพราะผู้นั้นได้ กระทำความผิด และด้วยเหตุที่การกระทำที่ได้ลงมือกระทำไปแล้วก็ไม่อาจลบล้างการกระทำได้อีก มีแต่การแก้ไขด้วยการลงโทษ กล่าวคือ การที่บุคคลนั้นถูกลงโทษเพราะเพื่อผลในอนาคตแก่ตัวของผู้นั้นเอง ก็เพื่อแก้ผู้อื่นด้วย คือเพื่อให้ผู้อื่นเห็นว่า การกระทำนั้นควรได้รับการแก้ไขและยังผลให้ลดอัตราการทำผิดที่ผู้นั้นก่อให้เกิดขึ้นในภายหน้า⁶

3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitative Theory)⁷ ความหมายของ “rehabilitation” หมายถึง กระบวนการในการช่วยเหลือบุคคลในการ ปรับตัวให้เข้ากับสังคมหรือการฟื้นฟูปรับปรุงคนจากพฤติกรรมในอดีต ซึ่งวิธีการใน การฟื้นฟู ปรับปรุงนิสัยของคน จะต้องใช้ระยะเวลาที่ค่อนข้างยาว กระบวนการนี้จะเริ่มแต่การแยกคนคนนั้นออกจากสังคม

⁴ สุเนติ คงเทพ, รื้อการลงโทษ ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ, (ม.ป.ท: นิติธรรม, 2557), น. 19-24.

⁵ สหชน รัตนไพจิตร, “ความประสงค์ของการลงโทษอาญา ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมาย ลักษณะอาญา และ ประมวลกฎหมายอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527).

⁶ เฟื่องอ้าง.

⁷ เฟื่องอ้าง.

(isolation) ให้ทำงานแรงงาน (labor) และรวมทั้งมีการลงโทษ (punishment) จากนั้นอาจต้องมีการบำบัดโดยการใช้จ่ายช่วยเหลือ รวมทั้งการรักษาทางจิตเวช ให้การศึกษาอบรม (educational) ให้การแนะนำในการประกอบอาชีพ (vocational) ซึ่งกระบวนการบำบัดทั้งหมดจะต้องมีการกระทำเป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการ

4) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory)⁸ นักอาชญาวิทยาของสำนักป้องกันสังคมให้ความสนใจในสิ่งสำคัญ คือ บุคลิกภาพของผู้กระทำผิด กฎหมายอาญา และการควบคุมสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สังคมดีขึ้นและ เพื่อป้องกันอาชญากรรม ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ได้พัฒนาเป็นแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันคุ้มครองสังคม⁹

จากแนวคิดทฤษฎีต่างๆ นี้ล้วนแล้วแต่มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสมาชิกในสังคมให้ปลอดภัย ป้องกันการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ผู้ที่กระทำความผิดก็ต้องได้รับการลงโทษตามสมควรแก่สิ่งที่ได้กระทำลงไป เพื่อให้เกิดการหลาบจำ และเป็นการป้องปรามไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันก็มีแนวคิดในการมุ่งเน้นเพื่อแก้ไขฟื้นฟูและอบรมบ่มนิสัยของผู้กระทำผิดมากกว่ามุ่งเน้นการลงโทษเป็นสำคัญ และการลงโทษก็จะเน้นให้มีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล เพื่อให้มีการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เป็นคนดีสามารถกลับเข้าอยู่ในสังคมได้ตามปกติสุข

ความหมายของการค้ายาเสพติด

การค้ายาเสพติด หมายถึง การจัดการใดๆ ในการผลิต ขนย้าย จำหน่ายยาเสพติดให้โทษ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการเอง หรือสนับสนุน หรือใช้งานให้ผู้อื่นดำเนินการแทนให้ อย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า กระบวนการในการค้ายาเสพติดนั้นมีความสลับซับซ้อน มีเทคนิควิธีการหลบเลี่ยงมากมาย จนกล่าวได้ว่าผู้ที่ดำเนินการค้ายาเสพติดที่แท้จริงมักไม่เปิดเผยตัวแต่จะเป็นผู้มีอิทธิพลอยู่เบื้องหลัง เป็นผู้บงการจัดการและบริหารเครือข่าย จึงต้องถือว่ากลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ค้ายาเสพติดด้วยเช่นกัน

ประเภทของผู้ค้ายาเสพติด¹⁰

Bruce D.Johnson et al. ได้จัดประเภทผู้ค้ายาเสพติดไว้ 5 ระดับ

1. ผู้ผลิต ซึ่งรวมถึงผู้ปลูกพืชเสพติด ผู้ผลิตเคมี หรือผลิตยาเสพติดสำเร็จรูปขึ้นมาในรูปแบบต่างๆ
2. ผู้ลำเลียง ผู้ขน หมายถึงผู้ลักลอบขนยาเสพติดในปริมาณมากจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อส่งต่อไปให้ตัวแทนอื่นไปจำหน่าย
3. ตัวแทน นายหน้า เป็นผู้จัดการขายส่งยาเสพติดให้กับลูกค้า ซึ่งเป็นลูกค้าปลีกเพื่อไปขายให้กับผู้เสพต่อไป
4. ผู้ค้าปลีก เป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดให้กับผู้เสพโดยตรง หรืออาจผ่านไปยังผู้ค้ารายย่อยลงไปกว่านี้อีก ผ่าน “เด็กเดินของ” โดยผู้จำหน่ายจะไม่สัมผัสกับผู้ซื้อ
5. ผู้ค้ารายย่อย เป็นผู้ค้าที่เป็นทั้งผู้เสพและเป็นผู้ขายไปด้วย จะเป็นผู้จำหน่ายโดยตรงให้กับผู้เสพ

⁸ อนันต์ ลิขิตธนะสมบัติ, “มาตรการการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำผิดในคดีสิ่งเสพติด,” รายงานส่วนบุคคลหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 13,” สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม 2577, น. 13.

⁹ เพิ่งอ้าง.

¹⁰ เพิ่งอ้าง.

ลักษณะการกระทำความผิดของผู้ค้ายาเสพติด อาจแบ่งตามพฤติการณ์ได้เป็น 3 ประเภท คือ¹¹

1. ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย
2. ผู้ค้ายาเสพติดรายกลาง
3. ผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่

1. ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย คือ ผู้ค้ายาเสพติดที่พัฒนาตนเองขึ้นมาจากผู้เสพ เพื่อนำเงินส่วนกำไรที่ได้มาจากการค้ายาเสพติด มาซื้อยาเสพติดที่ใช้ในการเสพในแต่ละวัน ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน ไม่มีการงานเป็นหลักแหล่ง ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดหรือ แหล่งเสื่อมโทรม การค้ายาเสพติดในแต่ละครั้งจะมีจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่ชำระเป็นเงินสด มักจะขายให้แก่ผู้ซื้อโดยตรง เพื่อผู้ซื้อนำไปเสพ ไม่ว่าผู้จำหน่ายจะเป็นเจ้าของยาเสพติด หรือเพียงรับจ้างจำหน่าย หรือเพียงได้รับส่วนแบ่งจากการจำหน่ายก็ตาม

2. ผู้ค้ายาเสพติดรายกลาง อาจเป็นเป็นนักค้ายาเสพติดรายย่อยที่พัฒนาตัวขึ้นมา หรือ อาจเป็นบุคคลที่มีอาชีพเป็นหลักแหล่งอยู่แต่เดิมแล้ว แต่ต้องการหาเงินจำนวนมาก ๆ ด้วยวิธีง่าย ๆ จึงเลือกที่จะเสี่ยงทำการค้ายาเสพติดเพื่อให้ได้เงินมาตามที่ต้องการ อาศัยที่ตนเองอาจมี ความสัมพันธ์กับผู้ค้ายาเสพติดมาก่อนด้วย โดยเริ่มเข้าไปติดต่อจัดหาเสพติดจากผู้ค้ายาเสพติด รายใหญ่ ซึ่งอาจต้องติดต่อแบ่งผลประโยชน์ให้นายหน้าในการชักนำให้เข้าไปรู้จักกับผู้ค้ายาเสพติด และแนะนำลูกค้ายาเสพติดให้ เมื่อได้ทำการซื้อขายยาเสพติดกับลูกค้ากันเพียงหนึ่งครั้ง หรือสองครั้ง ผู้ค้ายาเสพติดระดับรายกลางก็เริ่มที่จะมีความสัมพันธ์กับลูกค้าและสามารถขยายเครือข่ายการ จำหน่ายยาเสพติดของตนให้กว้างขวางยิ่งขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการติดต่อกับนายทุนยาเสพติด หรือลูกค้ายาเสพติดผ่านนายหน้าอีกต่อไป เป็นลักษณะของการดำเนินการที่ไม่มีเครือข่ายกว้างขวาง ซับซ้อนมากนัก

3. ผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่ เป็นการค้ายาเสพติดที่มีการกระทำกันเป็นลักษณะขบวนการ มีนายทุนยาเสพติดเป็นผู้บงการ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในองค์กรอย่างเด็ดขาดตามบทบาท หน้าที่ของตน ดังนั้น ความสัมพันธ์กันระหว่างนายทุนยาเสพติดกับผู้ดำเนินการยาเสพติดนั้นเป็น ลักษณะของ ความสัมพันธ์แบบผู้ว่าจ้างกับผู้รับจ้าง ไม่มีความสัมพันธ์กันทางด้านจิตใจ มีการติดต่อ หรือมีตัวกลางในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการสืบสวนจับกุมของเจ้าหน้าที่ การแบ่งปัน ผลประโยชน์จะเป็นลักษณะการจ่ายค่าจ้าง ค่าตอบแทนความเสี่ยงในแต่ละครั้ง

ประเภทของผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย มี 2 ลักษณะ คือ¹²

1. การเป็นเจ้าของยาเสพติดเอง ได้แก่

1.1 ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยมือใหม่ ผู้ค้าประเภทนี้ จะเป็นบุคคลที่ไม่มีจิตสำนึก รู้สึกผิดชอบชั่วดี ขาดความสำนึกรับผิดชอบใด ๆ ต่อสังคมและชาติบ้านเมืองทั้งสิ้น เห็นว่าคนอื่น รวยแล้วอยากรวยตาม หรือมีความจำเป็นในอาชีพรายได้น้อย

1.2 ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยเป็นอาชีพ ผู้ค้าประเภทนี้ จะเป็นบุคคลที่ไม่มี จิตสำนึกรู้สึกผิดชอบชั่วดี ขาดความสำนึกรับผิดชอบใด ๆ ต่อสังคมและชาติบ้านเมืองทั้งสิ้น เห็นแต่ ประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น พฤติการณ์โดยทั่วไปจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนแออัด ไม่ประกอบอาชีพใด ๆ หรือประกอบอาชีพค้าขายเล็กน้อยภายในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ เพื่อเป็นการอำพรางพฤติกรรม การค้ายาเสพติดของตน จะใช้เงินของตนไปหาซื้อยาเสพติดที่ทำการแบ่งบรรจุเรียบร้อยแล้วมาชุกซ่อนไว้ในพื้นที่ที่ตนเองสามารถควบคุมได้ หรือเก็บไว้กับตัวจำนวนเล็กน้อยเมื่อมีผู้เสพมาติดต่อ ขอซื้อยาเสพติดก็จะขายให้ ซึ่งบางครั้งบุคคลที่อยู่ในบ้านของผู้จำหน่ายอาจช่วยจำหน่ายยาเสพติด ด้วย หากผู้จำหน่ายที่เป็นเจ้าของยาเสพติดไม่อยู่บ้าน

¹¹ วัฒนา เกิดผล, แนวทางมาตรการการดำเนินการต่อข้อร้องของประชาชน 1386, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภาค 6), น. 17 – 24.

¹² เพิ่งอ้าง.

2. การไม่ได้เป็นเจ้าของยาเสพติด

2.1 ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยที่มีลักษณะเป็นผู้รับจ้างจำหน่ายยาเสพติด ผู้จำหน่าย ประเภทนี้ จะเป็นทั้งบุคคลที่ไม่มีจิตสำนึกรู้สึกผิดชอบชั่วดี ขาดความสำนึกรับผิดชอบใด ๆ ต่อสังคม และชาติบ้านเมืองทั้งสิ้น เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น หรือในบางครั้งอาจเป็นบุคคลที่มีความ จำเป็นทางการเงิน หลงผิดต้องการหาเงินด้วยวิธีการง่าย ๆ พฤติกรรมโดยทั่วไปจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ ชุมชนแออัด หรือเป็นบุคคลภายนอกชุมชนแต่จะเข้ามาอยู่ในชุมชนเป็นประจำไม่ประกอบอาชีพ ใด ๆ รับจ้างนายทุนในพื้นที่ชุมชนลักลอบจำหน่ายยาเสพติดอยู่ในบริเวณชุมชนนั้น ๆ ซึ่งนายทุนค้ายาเสพติดในพื้นที่เป็นผู้จัดหายาเสพติดให้โดยรับค่าจ้างเป็นรายวัน

2.2 ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยที่มีพฤติกรรมเป็นผู้เสพและแบ่งจำหน่าย ผู้จำหน่าย ประเภทนี้จะเป็นบุคคลผู้ติดยาเสพติดอยู่แต่เดิม เริ่มจากตนเป็นผู้เสพยาเสพติดมาเพื่อเสพเท่านั้น ต่อมาเมื่อร่วมกันมั่วสุมเสพในหมู่เพื่อนฝูง หากเกิดกรณียาเสพติดของเพื่อนคนหนึ่งหมดลง หรือหาซื้อเสพยาไม่ได้ในเวลานั้นจึงขอซื้อต่อจากเพื่อนที่ยังมียาเสพติดเหลืออยู่ ภายในวงมั่วสุมเสพ จึงทำให้เกิดลักษณะของผู้เสพที่มีพฤติกรรมเป็นผู้จำหน่ายด้วย

2.3 ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยประเภทรับส่วนแบ่งจากการจำหน่าย (กินเปอร์เซ็นต์หรือเดินยอด) ผู้จำหน่ายประเภทนี้อาจเป็นผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ก็ได้ อาจจะพักอาศัยอยู่ในชุมชนหรือไม่ ก็ได้ แต่จะเข้ามาจำหน่ายยาเสพติดภายในชุมชน โดยจำหน่ายยาเสพติดให้กับผู้เสพโดยมีวิธีการ ดังต่อไปนี้ คือ เมื่อมีผู้เสพมาติดต่อขอซื้อยาเสพติดจากตน ตนจะรับเงินค่ายาเสพติดจากผู้เสพ จากนั้น จะไปซื้อยาเสพติดจากผู้จำหน่ายยาเสพติดรายอื่นภายในชุมชน เมื่อเสร็จสิ้นการจำหน่ายใน แต่ละวัน ผู้จำหน่ายรายอื่นจะแบ่งรายได้จากการจำหน่ายยาเสพติดในแต่ละวันให้ตามจำนวน ยาเสพติดที่ตนสามารถจำหน่ายได้เรียกกันโดยทั่วไปว่า “เดินยอด”

มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุก¹³

การกำหนดมาตรการในการลงโทษทางอาญาและมาตรการทางอาญาอื่นๆ ที่มีใช้โทษ เพื่อให้เหมาะสมกับการกระทำ ความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดนั้น ดังนี้

1. การกำหนดมาตรการในการลงโทษทางอาญาและมาตรการทางอาญาอื่นๆ ที่มีใช้โทษ เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย ที่หลากหลาย และมีความยืดหยุ่น เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ หรือมาตรการทางอาญาอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสมแก่กรณี ในการลงโทษผู้กระทำความผิด พื้นฟูผู้กระทำความผิด และป้องกันความมั่นคงปลอดภัยของสังคม โดยในการ สอบสวนและในการพิจารณาพิพากษา จะต้องนำข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเข้าสู่การพิจารณาของศาลอย่างถูกต้องและรอบด้าน

2. การกำหนดมาตรการทางเลือกแทนการลงโทษทางอาญา ในกรณีที่ผู้เสพยาเสพติดหรือผู้ติดยาเสพติด อาทิ เช่น

1. การดักเตือน การทำทัณฑ์บน หรือการทำข้อตกลง เช่น การกำหนดสถานที่ให้มารายงานตัวตามระยะเวลาที่กำหนด เป็นต้น

2. การให้บำเพ็ญประโยชน์หรือสาธารณประโยชน์ เช่น การทำงานเพื่อสังคม การปฏิบัติหรือใช้ชีวิตกับครอบครัวหรือ สถานที่ทำงาน เป็นต้น

3. การกำหนดไม่ให้กระทำการอย่างใดๆ หรือไม่ให้เดินทางไปยังสถานที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเสพยาเสพติด เช่น การ ห้ามเข้าสถานที่ที่กำหนดไว้ การกำหนดเวลาในการกลับเข้าที่พัก เป็นต้น

ด้วยเหตุที่การลงโทษจำคุกก่อให้เกิดผลเสียหลายประการ จึงเกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการ ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ โดยการมุ่งหมายที่ จะหันเหหรือผลักดันผู้กระทำ ความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และนำ

¹³ กุณทิกา ช่วยพั่ง, “การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555).

มาตรการอื่นมาใช้แทนที่การลงโทษจำคุก ซึ่งประมวลกฎหมายอาญา ก็ได้กำหนดแนวทางที่ศาลอาจนำมามาตรการทางเลือกอื่นๆ มาใช้แทนการลงโทษจำคุก ได้แก่

1. การลงโทษกักขัง

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 23¹⁴ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลงโทษกักขัง โดยในกรณีที่ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หากผู้กระทำความผิดนั้นไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนหรือเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ศาลจะพิพากษาให้ลงโทษกักขังไม่เกินสามเดือนแทนโทษจำคุกนั้นก็ได้ โทษกักขังเป็นโทษที่ไม่ปรากฏในกฎหมายลักษณะอาญาเดิม แต่บัญญัติขึ้นใหม่ในประมวลกฎหมายอาญา และเป็นโทษที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ลงแก่ผู้กระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งเหมือนโทษอื่นๆ เป็นแต่มาตรการที่ใช้สำหรับเปลี่ยนจากโทษจำคุกระยะสั้นไม่เกิน 3 เดือน มาเป็นโทษกักขังไม่เกิน 3 เดือน ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดนั้นไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เพื่อเป็นการป้องกันผลร้ายจากการที่ผู้ซึ่งไม่เคยได้รับโทษมาก่อนแต่เพิ่งได้รับโทษจำคุกระยะสั้นไม่ให้ปะปนกับผู้ที่ต้องโทษจำคุกอยู่แล้วในเรือนจำ¹⁵

2. การยกโทษจำคุก

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 55 บัญญัติว่า “ถ้าโทษจำคุกที่ ผู้กระทำความผิดจะต้องรับมีกำหนดเวลาเพียงสามเดือน หรือน้อยกว่าศาลจะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลงอีกก็ได้หรือถ้าโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับมีกำหนดเวลาเพียงสามเดือน หรือน้อยกว่าและมีโทษปรับด้วย ศาลจะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลงหรือจะยกโทษจำคุกเสีย คงให้ปรับแต่อย่างเดียวก็ได้”¹⁶ ซึ่งหมายความว่า¹⁷

1) ในกรณีที่ศาลลงโทษจำคุกสถานเดียว และโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับมีกำหนดเวลาเพียงสามเดือน หรือน้อยกว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 55¹⁸ให้อำนาจศาลที่จะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลงอีก เช่นกำหนดโทษจำคุกเดือนเดียวก็ได้ วิธีการนี้ขัดกับหลักที่ว่าศาลไม่ควรลงโทษจำคุกที่มีระยะเวลาสั้น

2) ในกรณีที่ศาลลงโทษจำเลย 2 สถาน คือ จำคุกและปรับ ถ้าโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับมีกำหนดเวลาเพียง 3 เดือนหรือน้อยกว่าศาลจะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลง แล้วลงโทษทั้งจำคุกและปรับก็ได้ หรือศาลอาจจะยกโทษจำคุกคงให้ปรับแต่อย่างเดียวก็ได้ ซึ่งแสดงว่าวิธีการหลังนี้คือการยกโทษจำคุกคงแต่ปรับสถานเดียวนั้นตรงกับหลักที่ว่าศาลไม่ควรลงโทษจำคุกในระยะเวลานั้นสั้น แต่ผู้กระทำความผิดควรได้รับโทษบ้าง ศาลจึงต้องลงโทษปรับ

3. การรอกการกำหนดโทษ

การรอกการกำหนดโทษ หมายความว่า เมื่อศาลตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิดจริงแล้ว ศาลยังไม่กำหนดโทษจำเลยลงไปในขณะนั้นว่าจะให้จำคุกนานเท่าใด แต่จะปล่อยให้จำเลยเป็นอิสระไปโดยมีเงื่อนไขว่าจำเลยจะต้องไม่กระทำความผิดขึ้นอีก

¹⁴ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 23 ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ ศาลจะพิพากษาให้ลงโทษกักขังไม่เกินสามเดือนแทนโทษจำคุกนั้นก็ได้

¹⁵ เฝิงอ้วง.

¹⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 55 ถ้าโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับมีกำหนดเวลาเพียงสามเดือนหรือน้อยกว่า ศาลจะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลงอีกก็ได้ หรือถ้าโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับมีกำหนดเวลาเพียงสามเดือนหรือน้อยกว่าและมีโทษปรับด้วย ศาลจะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลง หรือจะยกโทษจำคุกเสีย คงให้ปรับแต่อย่างเดียวก็ได้

¹⁷ พรเทพ อัมพรกลิ่นแก้ว, ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมายของการใช้ดุลพินิจในการรอกการลงโทษ และการกำหนดโทษ กรณีศึกษาศาลอุทธรณ์ภาค 2. รายงานการศึกษาส่วนบุคคลหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการ ยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.),” รุ่นที่ 12 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2552.

¹⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 55

ภายในเวลาที่กำหนดถ้าจำเลยไม่ทำผิดขึ้นอีกภายในเวลาที่กำหนด โทษที่จำเลยจะได้รับสำหรับการกระทำผิดที่รอการกำหนดโทษไว้ก็เป็นอันหมดไป แต่ถ้าจำเลยกระทำความผิดขึ้นอีกภายในเวลานั้นศาลก็จะกำหนดโทษและนำมาบวกกับโทษที่ศาลจะลงสำหรับความผิดครั้งหลังด้วย

4. การรอการลงโทษ

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56¹⁹ การรอการลงโทษ ก็มีลักษณะคล้ายกับการรอการกำหนดโทษ กล่าวคือ เมื่อศาลตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิดและพิพากษาให้ลงโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี เมื่อไม่ปรากฏว่าจำเลยเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนและมีเหตุอันสมควรเพื่อให้โอกาสจำเลยกลับตัวภายในระยะเวลาที่กำหนด ศาลก็จะพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแต่ให้รอการลงโทษไว้ก่อน แล้วปล่อยตัวจำเลยไป

กฎหมายต่างประเทศ

1. องค์การสหประชาชาติตระหนักถึงความสำคัญของปัญหายาเสพติดที่จำเป็นจะต้องมีความร่วมมือระหว่างประเทศในการควบคุม จึงได้มีการจัดทำอนุสัญญาด้านยาเสพติด เพื่อสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางกฎหมาย ในการควบคุมยาเสพติดที่สำคัญ 3 ฉบับ²⁰ ดังนี้

1.1. อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961 (The Single Convention on Narcotic Drugs, 1961) และพิธีสารแก้ไขเพิ่มเติมอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1972 (The 1972 Protocol Amending the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961) โดยมีเนื้อหาในการควบคุม และจำกัดการใช้ยาเสพติดให้โทษเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์เท่านั้น มีการกำหนดรายชื่อสารที่จะต้องควบคุม มาตรการบังคับให้สมาชิกออกกฎหมายควบคุมยาเสพติด ให้มีคณะกรรมการควบคุม ยาเสพติดระหว่างประเทศ (International Narcotics Control Board : INCB) และกำหนดให้ประเทศภาคี รายงานปริมาณการใช้ยาเสพติดต่อ INCB

1.2. อนุสัญญาว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ค.ศ. 1971 (The Convention on Psychotropic Substances, 1971) อนุสัญญาฉบับนี้มุ่งเน้นการควบคุมและจำกัดการใช้วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท สำหรับทางการแพทย์ และทางวิทยาศาสตร์ กำหนดรายชื่อสารที่จะต้องควบคุม กำหนดมาตรการบังคับให้มี การออกกฎหมายภายในประเทศ การร่วมมือระหว่างประเทศภาคีในการควบคุมและจำกัดการใช้วัตถุที่ออกฤทธิ์ รวมถึงการมอบให้คณะกรรมการควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศ INCB เป็นองค์กรในการควบคุมการผลิต การนำเข้ายาเสพติด ฯลฯ เป็นต้น

1.3. อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ค.ศ. 1988 (The United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า “อนุสัญญาฯ ค.ศ. 1988”

2. ประเทศสาธารณรัฐโปรตุเกส มีนโยบายที่จะทำให้การเสพ การซื้อ การครอบครองยาเสพติดทุกประเภทไม่มีความผิดทางอาญา หากใช้เป็นการส่วนตัวในปริมาณที่ไม่เกินที่ใช้เสพใน 10 วัน หากพบว่าบุคคลใช้หรือครอบครองยาเสพติดในปริมาณเล็กน้อยเพื่อการใช้งานส่วนตัว (ไม่ควรเกินปริมาณที่จำเป็นสำหรับการบริโภคโดยเฉลี่ยในแต่ละช่วงเวลา 10 วัน) จะได้รับการสันนิษฐานว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการค้ายาเสพติด²¹ โดยจะได้รับการประเมินโดยคณะกรรมการท้องถิ่นซึ่งจะประกอบด้วยสมาชิก ที่เป็นนักกฎหมาย แพทย์ และนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อพิจารณาว่าบุคคลนั้นจะต้องเข้ารับการบำบัดรักษา

¹⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56

²⁰ กอบกุล จันทวโร และคณะ, “มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาทางเลือกสำหรับผู้กระทำผิดคดียาเสพติดเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ,” (รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2558), น. 12-13.

²¹ Law30/2000-Decriminalisation

เพื่อฟื้นฟูร่างกายหรือไม่ หากกรณีพบว่าผู้กระทำความผิดถือว่าไม่เป็นผู้ติดยา และไม่มีคามผิดมาก่อน คณะกรรมการสามารถสั่งระงับการดำเนินคดีตามกฎหมายไว้ชั่วคราว ไม่มีการกำหนดโทษ และคณะกรรมการสามารถพิจารณาตัดสินให้จำคุกได้ตามความเหมาะสม การลงโทษไม่ได้เป็นการลงโทษทางอาญา หากแต่เป็นมาตรการทางปกครอง เป็นต้นว่า การดักเตือน การห้ามเข้าออกสถานที่ การห้ามพบบุคคลนอกสถานที่ การรายงานตัวแก่เจ้าหน้าที่เป็นระยะๆ การเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และในขณะเดียวกันการลงโทษทางอาญาจะถูกนำมาใช้เมื่อมีพยานหลักฐานที่ชัดเจนว่าผู้เสพได้ครอบครองยาเสพติดในปริมาณที่สูงกว่าปริมาณที่เสพใน 10 วัน หรือเป็นการค้ายาเสพติดในลักษณะที่เป็นแก๊งค์อาชญากรรม

3. ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ความผิดอาญาเกี่ยวกับยาเสพติดของประเทศเยอรมัน²² กำหนดให้เป็นดุลยพินิจของอัยการที่จะไม่ดำเนินคดีกับผู้ที่มีความผิดจากการมียาเสพติดไว้ในครอบครองในปริมาณที่ไม่มากนักเพื่อใช้ในการส่วนตัวโดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากศาล ศาลจะไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดที่เล็กน้อยไม่เป็นอันตรายต่อผู้อื่นและไม่กระทบต่อความปลอดภัยของสาธารณะ ถ้าผู้กระทำความผิดกระทำความผิดที่ร้ายแรง กฎหมายจะอนุญาตให้ศาลสามารถกำหนดมาตรการกระทำการบางอย่างได้ เช่น การให้รายงานตัวต่อเจ้าพนักงานมีกำหนดระยะเวลา ถ้าผู้ที่ถูกศาลพิพากษาให้จำคุกไม่เกิน 2 ปี การดำเนินการตามคำพิพากษาจะสามารถรอลงโทษหรือให้จำเลยเข้าสู่ระบบการคุมประพฤติได้ ระยะเวลาและเงื่อนไขการคุมประพฤติจะถูกกำหนดโดยศาล โดยระบุไว้ในคำพิพากษา เลี่ยงมาตรการการลงโทษจำคุก ทำให้บุคคลนั้นไม่ต้องได้รับโทษจำคุก สามารถมีงานทำ มีชีวิตครอบครัวและอยู่ในสังคมได้

4. ประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดของรัฐบาลกลาง (Federal Drug Law) ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับฐานความผิดยาเสพติดให้โทษระดับรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ความผิดระดับสูงจนถึงความผิดเล็กน้อย อยู่ใน Title 22 U.S.C. มาตรา 841 ในความผิดฐานผลิต นำเข้า ส่งออกจำหน่าย และครอบครองยาเสพติดเพื่อจำหน่าย²³ ระดับความร้ายแรงจะขึ้นอยู่กับประเภท และปริมาณยาเสพติดที่กำหนดไว้ในคู่มือการกำหนดโทษ ซึ่งการจะลงโทษคดียาเสพติดจะต้องเป็นไปตามตารางการกำหนดโทษ และคู่มือแนวทางการกำหนดโทษ ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าจะต้องเพิ่มหรือลดความร้ายแรงของการลงโทษอย่างไร เหตุเพิ่มความร้ายแรงของความผิด เช่น การใช้อาวุธ การใช้ความรุนแรง การให้สินบนเจ้าพนักงานเพื่อความสะดวกในการกระทำความผิด การก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากต่อชีวิตมนุษย์หรือก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตมนุษย์ ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้เยาว์ การข่มขู่หรือยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน การกระทำเป็นอาชีพ การมีสารบริสุทธิ์มากเกินไปถึงขั้นเป็นเหตุเพิ่มระดับความร้ายแรงของความผิดด้วย เนื่องจาก กฎหมายมองว่า การที่ผู้กระทำความผิดผลิต จำหน่าย หรือครอบครองยาเสพติดที่มีความบริสุทธิ์สูงแสดงให้เห็นว่าผู้กระทำความผิดอยู่ในเครือข่ายระดับสูงของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ซึ่งสารเสพติดแต่ละประเภทมีการกำหนดการครอบครองที่เป็นความผิดไม่เท่ากัน หลากหลายไปตามความรุนแรงของสารเสพติดนั้นๆ ส่วนการลงโทษจะแบ่งตามกลุ่มของยาเสพติด และความร้ายแรง เช่น พิจารณาระดับความร้ายแรงของความผิดจากปริมาณยาเสพติด ในความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดจะมีเหตุเพิ่มโทษในกรณีเป็นการจำหน่ายยาเสพติดให้แก่บุคคลอายุต่ำกว่า 18 ปี การลดความร้ายแรงในคดียาเสพติด เช่น การไม่ได้รับผลประโยชน์เป็นตัวเงิน การมีบทบาทจำกัดในการกระทำความผิด ซึ่งจะเห็นได้ว่าการลงโทษคดียาเสพติดของประเทศสหรัฐอเมริกาจะพิจารณาความร้ายแรงจากปริมาณยาเสพติด และระดับความร้ายแรงของพฤติกรรม การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจึงค่อนข้างมีความหลากหลายโดยเน้นการให้ความรู้และทำให้เยาวชนสามารถที่จะปฏิเสธยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย เพิ่มความปลอดภัยของพลเมืองโดยการลดอาชญากรรมและความรุนแรงที่เกี่ยวกับยาเสพติดให้มากขึ้น ลดต้นทุนด้านสังคมและสาธารณสุขด้านการใช้ยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย โดยการสนับสนุนและส่งเสริมการเข้าถึงการรักษาโดยใช้ยาอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดให้การใช้ยาไม่มีความผิด

²² Betäubungsmittelgesetz: BtMG section 29 - 30

²³ Title 22 U.S.C. section 841

วิเคราะห์กฎหมายยาเสพติดและการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญา

นโยบายการปราบปรามยาเสพติดของประเทศไทย ได้เน้นมาตรการบังคับโทษและการคุมขัง ส่งผลให้มีผู้ถูกดำเนินคดีมากขึ้นจนเกิดภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำ เป็นเหตุให้ประเทศไทยต้องพิจารณาปรับปรุงพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ.2564 โดยเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิดจากพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำ โดยไม่ได้กำหนดให้นำปริมาณยาเสพติดมาเป็นตัวเชื่อมโยงในการพิจารณาโทษ ส่งผลให้ไม่สามารถแยกผู้กระทำความผิดออกจากกันได้อย่างชัดเจน อีกทั้งกฎหมายยาเสพติดก็ไม่ได้กำหนดนิยามอย่างชัดเจนว่า ผู้เสพหมายถึงบุคคลใด ผู้ค้ารายย่อยหมายถึงบุคคลใด หรือผู้ค้ารายใหญ่หมายถึงบุคคลใด เกิดความสับสนระหว่างผู้เสพ ผู้ค้ารายย่อย และผู้ค้ารายใหญ่ ทำให้เกิดการลงโทษที่ไม่เป็นธรรม ประกอบกับการลงโทษตามกฎหมายยาเสพติดกำหนดให้ศาลพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดตามพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำว่าก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมมากน้อยเพียงใด ศาลต้องใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่าจะลงโทษสถานเบาหรือหนัก โดยมีได้มีการนำปริมาณยาเสพติดมาประกอบการพิจารณา อาจก่อให้เกิดการใช้ดุลพินิจที่ไม่ชอบ เกิดช่องว่างในการพิจารณาที่ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทำให้ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยที่มีจำนวนยาเสพติดไว้ในครอบครอง เพื่อจำหน่ายจำนวนเพียงเล็กน้อยอาจต้องถูกลงโทษเช่นเดียวกับผู้ค้ารายใหญ่ เมื่อผู้ค้ารายย่อยต้องรับโทษเช่นเดียวกับผู้ค้ารายใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาไม่สามารถใช้มาตรการทางเลือก เช่น การบำบัดฟื้นฟู การเบี่ยงเบนออกจากกระบวนการยุติธรรม หรือการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญามาใช้กับผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยได้

อีกทั้งการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญา เป็นมาตรการที่มุ่งจะใช้กับผู้กระทำความผิดครั้งแรก หรือผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ แต่ความผิดเกี่ยวกับการจำหน่ายหรือค้ายาเสพติด เป็นความผิดที่กฎหมายได้กำหนดให้เป็นการกระทำความผิดอาญา และมีบทลงโทษสถานหนัก ซึ่งที่ผ่านมา รัฐมีนโยบายการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ค้ายาเสพติดโดยมุ่งเน้นการปราบปรามกำจัดให้หมดสิ้นไป โดยการใช้โทษจำคุกเป็นเครื่องมือในการลงโทษทางอาญา

แต่ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย คือ ผู้ค้ายาเสพติดที่พัฒนาตนเองขึ้นมาจากผู้เสพ เพื่อนำเงินส่วนกำไรที่ได้มาจากการค้ายาเสพติด มาซื้อยาเสพติดที่ใช้ในการเสพในแต่ละวัน ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน ไม่มีภาระงานเป็นหลักแหล่ง ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดหรือแหล่งเสื่อมโทรม การค้ายาเสพติดในแต่ละครั้งจะมีจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่ชำระเป็นเงินสด มักจะขายให้แก่ผู้ซื้อโดยตรง เพื่อผู้ซื้อนำไปเสพ ไม่ว่าผู้จำหน่ายจะเป็นเจ้าของยาเสพติด หรือเพียงรับจ้างจำหน่าย หรือเพียงได้รับส่วนแบ่งจากการจำหน่ายก็ตาม การแก้ไขผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยโดยมุ่งมาตรการลงโทษไม่ใช่ทางออกที่ดี การใช้มาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวด และให้ความสำคัญกับการลงโทษโดยการคุมขัง จะก่อให้เกิดการลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วน เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้กระทำความผิด

กฎหมายยาเสพติดก็กำหนดให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดโดยคำนึงถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิด แต่ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการจำแนกความร้ายแรง เพื่อแบ่งกลุ่มหรือจำแนกผู้กระทำความผิดออกจากกันให้ชัดเจน จึงทำให้ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยถูกมองว่าเป็นผู้ค้ายาเสพติด เช่นเดียวกับผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่ จึงทำให้ไม่สามารถนำมาตราการอื่นมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเพียงผู้ค้ารายย่อยได้ ดังนั้นผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยซึ่งอาจเป็นเพียงผู้เสพที่ผันตัวเองมาเป็นผู้ค้ายาเสพติดเพื่อแลกกับยาเสพติดเพื่อใช้ในการเสพ หรือผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยที่จำเป็นต้องกระทำความผิดเพื่อการหารายได้ในการดำรงชีพต้องถูกลงโทษจำคุก ต้องเข้าสู่เรือนจำ ทำให้มีโอกาสดูแลเปลี่ยนความรู้ พฤติกรรมในการกระทำความผิด จนไม่อาจแก้ไขปรับปรุงตัวได้ และกระทำผิดซ้ำจนกลายเป็นผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่

ดังนั้น เมื่อพิจารณากฎหมายยาเสพติดของประเทศไทยแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่า การนำมาตราการอื่นแทนการลงโทษทางอาญามาใช้กับผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยในประเทศไทย ยังคงมีอุปสรรค เนื่องจากทัศนคติของประชาชนในสังคมมองว่าผู้ค้ายาเสพติด คือผู้กระทำความผิดที่ร้ายแรง ไม่สมควรได้รับการลดโทษ หรือโอกาสในการกลับตัว เนื่องจากสังคมกลัวว่าหากใช้

มาตรการไม่ดำเนินคดีกับผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยเป็นการขัดกับหลักการลงโทษ จะส่งผลให้เกิดการกระทำความผิดอย่างอื่น ประกอบกับกฎหมายไม่ได้กำหนดระยะเวลาให้เชื่อมโยงกับปริมาณยาเสพติด แต่ให้ลงโทษโดยยึดจากความร้ายแรงของการกระทำความผิด ทำให้ผู้ค้ารายย่อยที่มีจำนวนยาเสพติดเพียงเล็กน้อยก็ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และเข้าสู่เรือนจำในที่สุด ไม่มีการแยกผู้กระทำความผิดว่าเป็นผู้เสพ ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย หรือผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่ ทำให้ผู้ค้ารายย่อยไม่มีโอกาสที่จะเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา ประกอบกับกฎหมายยาเสพติดเปิดช่องให้มีการบำบัดรักษาได้เฉพาะผู้เสพที่ต้องขอหาเสพยาเสพติดหรือขอหาเมียเสพยาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพเท่านั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดปริมาณยาเสพติดในจำนวนมากไว้เพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจในการส่งผู้ค้ารายย่อยไปบำบัดรักษา

จากการศึกษาการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญาของต่างประเทศ พบว่าประเทศสาธารณรัฐโปรตุเกส มีนโยบายที่จะทำให้การเสพ การซื้อ การครอบครองยาเสพติดทุกประเภทไม่มีความผิดทางอาญา หากใช้เป็นการส่วนตัวในปริมาณที่ไม่เกินที่ใช้เสพใน 10 วัน จะได้รับการสันนิษฐานว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการค้ายาเสพติด ซึ่งจะได้รับการประเมินจากคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขการติดยาเสพติดระดับท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย นักกฎหมาย แพทย์ และนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อพิจารณาว่าบุคคลนั้นจะต้องเข้ารับการบำบัดรักษาเพื่อฟื้นฟูร่างกายหรือไม่ หากกรณีพบว่าผู้กระทำความผิดถือว่าไม่เป็น ผู้ติดยา และไม่มีผลความผิดมาก่อน คณะกรรมการฯ สามารถสั่งระงับการดำเนินคดีตามกฎหมายไว้ชั่วคราว ไม่มีการกำหนดโทษ การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกมีความหลากหลาย และ คณะกรรมการสามารถพิจารณาตัดสินให้จำคุกคดีได้ตามความเหมาะสม ส่วนการลงโทษไม่ได้เป็นการลงโทษทางอาญา หากแต่เป็นมาตรการทางปกครอง เป็นต้นว่า การตักเตือน การห้ามเข้าออกสถานที่ การห้ามพบบุคคลนอกสถานที่ การรายงานตัวแก่เจ้าหน้าที่เป็นระยะๆ การเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และในขณะเดียวกันการลงโทษทางอาญาจะถูกนำมาใช้เมื่อมีพยานหลักฐานที่ชัดเจนว่าผู้เสพได้ครอบครองยาเสพติดในปริมาณที่สูงกว่าปริมาณที่เสพใน 10 วัน หรือเป็นการค้ายาเสพติดในลักษณะที่เป็นแก๊งค์อาชญากรรม

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กำหนดให้เป็นดุลยพินิจของอัยการที่จะไม่ดำเนินคดีกับผู้ที่มีความผิดจากการมียาเสพติดไว้ในครอบครองในปริมาณที่ไม่มากนักเพื่อใช้เป็นการส่วนตัวโดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากศาล ศาลจะไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดที่เล็กน้อยไม่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น และไม่กระทบต่อความปลอดภัยของสาธารณะ ถ้าผู้กระทำความผิดกระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรงกฎหมายจะอนุญาตให้ศาลสามารถกำหนดมาตรการกระทำการบางอย่างได้ เช่น การให้รายงานตัวต่อเจ้าพนักงานมีกำหนดระยะเวลาถ้าผู้ที่ถูกศาลพิพากษาให้จำคุกไม่เกิน 2 ปี การดำเนินการตามคำพิพากษาสมาารถรอการลงโทษหรือให้จำเลยเข้าสู่ระบบการคุมประพฤติได้ ระยะเวลาและเงื่อนไขการคุมประพฤติจะถูกกำหนดโดยศาล โดยระบุไว้ในคำพิพากษา เลี่ยงมาตรการการลงโทษจำคุก ทำให้บุคคลนั้นไม่ต้องได้รับโทษจำคุก สามารถมีงานทำ มีชีวิตครอบครัวและอยู่ในสังคมได้

ประเทศสหรัฐอเมริกา การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษค่อนข้างมาความหลากหลายโดยเน้นการให้ความรู้และทำให้เยาวชนสามารถที่จะปฏิเสธยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย เพิ่มความปลอดภัยของพลเมืองโดยการลดอาชญากรรมและความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้มากขึ้น ลดต้นทุนด้านสังคมและสาธารณสุขด้านการใช้ยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย โดยการสนับสนุนและส่งเสริมการเข้าถึงการรักษาโดยใช้ยาอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดให้การใช้กัญชาไม่มีความผิด

บทสรุป

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าการนำมาตราการอื่นแทนการลงโทษทางอาญาผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยในประเทศไทยยังไม่เป็นรูปธรรม ยังไม่เห็นผลอย่างชัดเจน อาจเนื่องจากกฎหมายยังไม่เอื้ออำนวยให้ใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษกับผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย นโยบายในการดำเนินคดีกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมีความรุนแรง เน้นการปราบปรามอย่างเข้มงวดเพราะมองว่ายาเสพติดเป็นภัยร้ายต่อสังคมทำให้ผู้ที่ถูกจับกุมดำเนินคดีและถูกลงโทษจำนวนมาก แต่ไม่ได้ทำให้ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยลดระดับความรุนแรงลง การแพร่ระบาดของยาเสพติดและการลักลอบค้ายาเสพติดกลับเพิ่มขึ้น นโยบายการปราบปรามยาเสพติด

ติดไม่ได้แบ่งแยกการกระทำความผิดของผู้ค้ารายใหญ่และผู้ค้ารายย่อย ทำให้เกิดการลงโทษที่ไม่เหมาะสมกับการกระทำความผิด ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนสำหรับผู้ค้ารายย่อย ส่งผลให้ผู้ค้ารายย่อยต้องรับโทษเกินสัดส่วนของความผิดที่ได้กระทำทำให้ไม่ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมแตกต่างจากผู้ค้ารายใหญ่ ส่งผลให้มีผู้ต้องขังคดีอาญาเสพติดที่ถูกควบคุมตัวในเรือนจำมากจนเกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ดังนั้นการแก้ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยจึงต้องแก้ปัญหา ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

การแก้ปัญหายาเสพติดโดยมุ่งเน้นมาตรการลงโทษไม่ใช่ทางออกที่เหมาะสม การใช้มาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวดและมุ่งเน้นการลงโทษ และการคุมขังจะก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนแก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาเสพติด และยังส่งผลต่อการที่ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ เนื่องจากการนำผู้ต้องขังคดีอาญาเสพติดไปขังรวมกันกับผู้ต้องขังคดีอื่น ซึ่งจะยากต่อการควบคุมเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมกระทำความผิด ทำให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ ดังนั้น การแก้ปัญหายาเสพติดในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา ดังนี้

1. พิจารณาบทพยานกฎหมาย โดยพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมบทนิยามในมาตรา 1 ประมวลกฎหมายยาเสพติด โดยกำหนดให้กฎหมายมีบทนิยามที่ชัดเจนว่าผู้เสพ หมายถึงบุคคลใด ผู้ค้ารายย่อยหมายถึงบุคคลใด ผู้ค้ารายใหญ่หมายถึงบุคคลใด ซึ่งทำให้สามารถแยกการกระทำความผิดของผู้เสพ ผู้ค้ารายย่อย และผู้ค้ารายใหญ่ ออกจากกันได้อย่างชัดเจน

2. การกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายยาเสพติดตาม มาตรา 145 ควรให้มีการนำปริมาณยาเสพติดมาพิจารณาประกอบกับพฤติการณ์ และความร้ายแรงของการกระทำ เพื่อกำหนดปริมาณยาเสพติดของผู้เสพว่าปริมาณเท่าใดที่จะถือว่าเป็นผู้เสพ ปริมาณเท่าใดที่จะถือว่าเป็นผู้ค้ารายย่อย และจำนวนเท่าใดที่จะถือว่าเป็นผู้ค้ารายใหญ่ เพื่อจะได้แยกผู้กระทำความผิดออก และเพื่อกำหนดโทษที่ชัดเจน ได้สัดส่วนกับการกระทำ อาทิ

กลุ่มที่ 1 มีปริมาณยาเสพติดน้อย ที่คาดว่าจะมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพเท่านั้น (ผู้เสพ) ถือเป็นกลุ่มที่มีความผิดเล็กน้อย หรือเป็นความผิดที่เป็นอาชญากรรมน้อย การลงโทษสำหรับความผิดควรให้มีความรุนแรงน้อยลง หรือใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญา เช่น การคุมประพฤติ การให้รายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ การให้ได้รับการบำบัดด้วยความสมัครใจ

กลุ่มที่ 2 มีปริมาณยาเสพติดปานกลาง แต่ยังคงมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อเสพหรือเพื่อการค้า (ผู้ค้ารายย่อย) ถือเป็นกลุ่มที่มีความผิด อาจเป็นอันตรายต่อสังคม ให้เป็นดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษ โดยให้พิจารณาจากพฤติการณ์ สถานะแวดล้อม ความร้ายแรงของการกระทำ

กลุ่มที่ 3 มีปริมาณยาเสพติดมาก (ผู้ค้ารายใหญ่) กลุ่มนี้ถือเป็นความผิดรุนแรง หรือความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมสูงส่งผลเสียต่อสังคมและความสงบเรียบร้อยสูง เช่น ความผิดฐานผลิตและนำเข้า ความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดจำนวนมาก ซึ่งผู้กระทำความผิดในกลุ่มนี้ ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมสมควรได้รับการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญา

3. ให้มีการจัดทำตารางกำหนดโทษเป็นคู่มือที่ชัดเจน โดยพิจารณาถึงปริมาณยาเสพติด บทบาท หน้าที่ พฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องในการนำข้อเท็จจริงและสิ่งแวดล้อมของจำเลยมาประกอบการพิจารณา เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเพิ่มโทษ หรือลดโทษของศาล

4. ให้มีคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขการติดยาเสพติดระดับท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ นิติกร นักสังคมสงเคราะห์ เพื่อพิจารณากลับกรองคดี โดยให้การใช้มาตรการทางเลือกในการลงโทษ อาทิ การเบี่ยงเบนออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การใช้ระบบการบำบัดฟื้นฟูโดยให้การขยายขอบเขตเงื่อนไขการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูให้กว้างขึ้น โดยให้พิจารณาจากพฤติการณ์ว่าเข้าข่ายในการต้องได้รับการบำบัดรักษา หรือลดโทษทางอาญาหรือไม่ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดสมัครใจในการเข้ารับการบำบัดทางการแพทย์

5. ทำให้ความเข้าใจกับสังคม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมาตรการการลงโทษอื่นที่ไม่ใช่การคุมขังผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ทำให้สังคมเข้าใจถึงการแบ่งแยกการดำเนินคดีกับผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่กับผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย เปิดโอกาสให้ผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยได้กลับมาใช้ชีวิตในสังคม และสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐกับผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยที่จะร่วมกันปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฤตติกา ช่วยพินิจ. “การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555.

ชมพูนุท แก้วอนุกฤษ. “ความคิดเห็นของผู้ต้องขังยาเสพติดรายย่อยต่อการเข้าร่วมโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะ.”

สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

พรเทพ อัมพรกลิ่นแก้ว. “ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมายของการใช้ดุลพินิจในการรอกการลงโทษ และการกำหนดโทษ

กรณีศึกษาศาลอุทธรณ์ภาค 2.” (รายงานการศึกษาส่วนบุคคลหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรม

ระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 12 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2552.

วัฒนา เกิดผล. แนวทางมาตรการการดำเนินการต่อข้อร้องของประชาชน 1386. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภาค 6, ม.ป.ป.

ภาษาต่างประเทศ

Hammond. Claudia (18 June 2009). “Lisbon's light-touch drugs policy.” BBC News.

Retrieved 24 August 2009

Hughes. Caitlin. Stevens. Alex (December 2007), The Effects of Decriminalization of Drug Use In

Portugal (PDF), Briefing Paper 14, Oxford: Beckley Foundation, archived from the

original (PDF) on 26 April 2015

Portugal Decriminalized All Drugs Eleven Years Ago And The Results Are Staggering, Business

Insider (17 Jul 2012), Boaz, David (17 March 1988).

Tom Blickman & Martin Jelsma. “Drug Policy Reform in Practice: Experiences with Alternatives

in Europe and the US’ Transnational Institute, July 2009. And Illicit drug use in the

EU: legislative approaches, EMCDDA thematic papers, Lisbon 2005

United Nations Office on Drugs and Crime (2009). Confronting unintended d consequences:

Drug control and the criminal black market (PDF). World Drug Report (United Nations).